

Prilog proučavanju organizacionog stanja
i strukture organizacija Komunističke partije
Hrvatske u Slavoniji od oslobođenja do Prve
konferencije KPH za Osječku oblast (1945—1949)

BERISLAV JANDRIĆ*

Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Zagreb, SFRJ

I. Uvodne napomene

Ovaj rad predstavlja pokušaj rekonstrukcije organizacionog stanja i strukture organizacija Komunističke partije Hrvatske na području Slavonije u naslovljenom razdoblju.¹ Nakon oslobođenja zemlje, odnosno završetka ratnih operacija na jugoslavenskom teritoriju, došlo je do bitnih organizacionih promjena u radu i djelovanju Komunističke partije u cijeloj državi pa tako i na području Slavonije.

Zadatak je rada da posluži kao podloga za proučavanje organizacionog razvoja KPH te ostvarenja njezina programa i provođenja politike u prvim poratnim godinama, odnosno u razdoblju obnove tek oslobođene zemlje.

Pri istraživanju te problematike potrebno je naglasiti da svi relevantni izvori za navedeno razdoblje nisu potpuno dostupni da bi zadovoljili potrebna istraživanja. Arhivska građa izuzetno je oskudna i to naročito za 1945. godinu. Sačuvanost i dostupnost relevantne građe povoljnija je za ostale godine, ali se i ona može ocijeniti samo kao fragmentarna.²

Za istraživanje, odnosno rekonstrukciju organizacionog stanja KPH u Slavoniji, zapravo Oblasnog komiteta Slavonije, najvažniji je i ujedno nezaobilazan izvor statistička evidencija partijskih organizacija. Ipak, on

* O ovoj temi B. Jandrić podnio je referat na znanstvenom skupu »Komunistička partija Hrvatske u Slavoniji 1937—1952«. Skup je održan u Osijeku 29. i 30. siječnja 1988. godine.

¹ Ovo istraživanje vršeno je u okviru projekta »Povijest socijalističke izgradnje u Hrvatskoj«. Prvi dio: Berislav Jandrić, Prilog proučavanju organizacionog stanja i strukture organizacija Komunističke partije Hrvatske u Dalmaciji od 1945. do 1948.

² Arhivska građa za povijest KPH čuva se u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu (dalje AIHRPH), Službi za dokumentaciju, arhiv i biblioteku CK SKH u Zagrebu i u Arhivu CK SKJ u Beogradu. Dio građe nalazi se u »privatnim arhivima« državno-partijskih rukovodilaca iz tog vremena.

ne pruža točnu sliku ni organizacionog stanja ni socijalne slojevitosti članstva Komunističke partije u naznačenom razdoblju. Upravo je to jedan od osnovnih razloga što nije moguće sasvim sigurno utvrditi organizacionu, socijalnu i nacionalnu strukturu te brojno stanje partijskog članstva u prvim mirnodopskim godinama. Razlog za nemogućnost točne rekonstrukcije broja članova KPH jesu i vrlo neprecizni te zbog toga nepouzdana izvještaji. Podaci s kojima ti izvještaji barataju često su potpuno različiti pa ih je ponekad gotovo nemoguće koristiti u istraživačkom radu.

Teškoće u rekonstrukciji brojnog stanja partijskih organizacija stvara i učestalo rasformiranje, odnosno prestrukturiranje pojedinih kotarskih komiteta i ukidanje oblasnih komiteta. Prilikom ukidanja oblasnih komiteta, jedan od tri ukinuta bio je i Oblasni komitet Slavonije.

CK KPH dobivao je organizacione izvještaje od svih njemu podređenih komiteta. Najprije su ti izvještaji bili polumjesečni, a kasnije mjesečni. Danas je velik broj tih izvještaja izgubljen ili u najboljem slučaju pohranjen u arhivskim fondovima koji ili nisu dostupni ili nisu sređeni za korištenje u znanstvenoistraživačke svrhe. Organizacioni izvještaji bili su ogledalo rada partijskih organizacija, odnosno rukovodstva i članstva u provođenju partijske politike. Oni su, također, bili informacija o radu vanpartijskih organizacija i djelovanju raznih neprijateljski raspoloženih grupa i pojedinaca prema novom društveno-političkom poretku. Informacije iz organizacionih izvještaja ukazivale su centralnom partijskom rukovodstvu, uz ostalo, i na određene negativnosti koje su se javljale na terenu. Zahvaljujući tome, rukovodstvo KPH moglo je, ako se za to ukazala potreba, hitno intervenirati i spriječiti eventualni daljnji razvoj negativnih tendencija.

II. Razvoj i struktura organizacija KPH na području Slavonije 1945—1949.

Prvih nekoliko mjeseci nakon oslobođenja zemlje (1945. god.) organizacionu strukturu KPH sačinjavala su četiri oblasna komiteta i šest samostalnih okružnih komiteta. (Za stanje organizacione strukture KPH u svibnju 1945. god. usp. tabelu 1. na str. 32.) Samostalni okružni komiteti bili su neposredno povezani sa CK KPH. Takva organizaciona struktura pokazala je u prethodnom, ratnom razdoblju vrlo visok stupanj organiziranosti, funkcionalnosti i efikasnosti u provođenju partijskih direktiva i odluka.

Oblasni komitet KPH za Slavoniju izravno je bio povezan sa Centralnim komitetom Komunističke partije Hrvatske.

U njegovom su sastavu bili:

1. *Okružni komitet Daruvar*
(kotarski komiteti: Daruvar, Pakrac, Grubišno Polje, Kutina, Novska i Podravska Slatina);
2. *Okružni komitet Našice*
(u svom je sastavu imao samo kotarski komitet Našice);

3. *Okružni komitet Nova Gradiška*
(postojao je samo kotarski komitet Nova Gradiška);
4. *Okružni komitet Osijek*
(kotarski komiteti: Beli Manastir, Osijek, Valpovo, Vinkovci i Vukovar te dva mjesna komiteta: Osijek i Vinkovci);
5. *Okružni komitet Slavonski Brod*
(kotarski komiteti: Andrijevići, Đakovo, Slavonski Brod, Slavonska Požega, Županja, te Mjesni komitet Slavonski Brod);
6. *Okružni komitet Virovitica*
(kotarski komiteti: Donji Miholjac i Virovitica).

Osim tih okružnih, odnosno kotarskih, komiteta postojali su još Tvornički komitet gume i obuće »Borovo« i Komitet Saveznog poljoprivrednog dobra »Belje«.

Dakle, Oblasni komitet Slavonije imao je u svom sastavu šest okružnih, dvadeset kotarskih i tri mjesna komiteta.

Ulaskom zemlje u mirnodopsko razdoblje uslijedila je reorganizacija u organizacionoj strukturi KPH. Od četiri oblasna komiteta koji su postojali u 1945. već su naredne godine (1946) dva rasformirana: Oblasni komitet Slavonije i Oblasni komitet Zagreb. Ta dva oblasna komiteta, koji su za rata imali važne zadatke i stoga razlog za postojanje, gube svoju svrhu u razdoblju obnove zemlje, izgradnje narodne vlasti i njenih organa. Osim toga, ni jedan od njih nije predstavljao neku izrazitu cjelinu. Njihovim rasformiranjem, odnosno ukidanjem, znatno se poboljšao kontakt između republičkih partijskih organa s komitetima, organizacijama i članstvom na tim područjima. Kasnije rasformiranje samostalnih okružnih komiteta Našice, Nova Gradiška i Virovitica bilo je uvjetovano istim ili sličnim razlozima kao i za ukidanje oblasnih komiteta za Slavoniju i Zagreb.

U reorganizaciji koja je uslijedila na području ukinutoga Oblasnog komiteta Slavonije došlo je najprije do raspuštanja Okružnog komiteta Našice. Istoimeni Kotarski komitet pripojen je Okružnom komitetu Osijek. Uslijedilo je raspuštanje Okružnog komiteta Nova Gradiška, a istoimeni kotarski komitet pripojen je Okružnom komitetu Slavonski Brod. Kao posljednji rasformiran je Okružni komitet Virovitica. Prilikom provođenja reorganizacije Kotarski komitet Donji Miholjac pripojen je Okružnom komitetu Osijek, a Kotarski komitet Virovitica Okružnom komitetu Daruvar. Preostala tri okružna komiteta (Daruvar, Osijek i Slavonski Brod) vrlo su uspješno preuzeli sve funkcije ukinutih okružnih komiteta te je i to potvrdilo ispravnost odluke o reorganizaciji partijske organizacione strukture.

Razlozi reorganizacije, odnosno ukidanja navedenih okružnih komiteta (ali i ne samo njih) bili su i ekonomski. Ukidanjem tih okružnih komiteta uvelike je smanjen administrativni partijski aparat, a time i dotadašnji relativno visoki financijski troškovi funkcioniranja. Ipak, reorganizacijom navedenih komiteta najviše se postiglo u ostvarivanju neposrednijeg i boljeg kontakta između centralnih partijskih foruma i nižih organa na terenu. To je, svakako, pridonijelo i većoj efikasnosti pri provođenju zadataka postavljenih od viših organa nižima.

Potkraj 1946. godine organizaciona struktura KPH bila je:

1. *Okružni komitet Daruvar*
(kotarski komiteti: Daruvar, Grubišno Polje, Okučani, Pakrac, Novska, Podravska Slatina, Virovitica te gradski komiteti: Daruvar i Virovitica);
2. *Okružni komitet Osijek*
(kotarski komiteti: Beli Manastir, Donji Miholjac, Našice, Osijek, Valpovo, Vukovar i Gradski komitet Osijek);
3. *Okružni komitet Slavonski Brod*
(kotarski komiteti: Andrijevići, Đakovo, Slavonski Brod, Nova Gradiška, Slavonska Požega, Vinkovci, Županja i gradski komiteti: Slavonski Brod i Vinkovci).³

Kao i prethodne godine, i dalje su postojali tvornički komiteti u »Borovu« i u Saveznom poljoprivrednom dobru »Belje«.

CK KPH redovno je zahtijevao, i dobivao, organizacione izvještaje s terena. Iz njih se mogao vidjeti rad određenog komiteta, disciplina, organiziranost, izobrazba, idejna izgrađenost te nacionalni i socijalni sastav članova Partije itd. Izvještaji su davali dobru sliku i o suradnji Komunističke partije s masovnim organizacijama.

Za ilustraciju stanja u kotarskim komitetima na području Slavonije (potkraj 1946. god.) poslužit će nam organizacioni izvještaj Okružnog komiteta Daruvar.⁴

Kao što je već navedeno, Okružni komitet Daruvar sačinjavalo je sedam kotarskih i dva gradska komiteta. Uz dva već postojeća gradska komiteta (Daruvar i Virovitica) formirana su još dva nova i to za Pakrac i Novsku.⁵ Partijskim organizacijama u tim mjestima neposredno su rukovodili istoimeni kotarski komiteti. Međutim, praksa je pokazala da bi bilo bolje, u cilju provođenja partijske politike, da u tim relativno važnim gospodarsko-kulturnim središtima (pilana i učiteljska škola) budu uspostavljena partijska rukovodstva na nivou gradskih komiteta. Radom tih gradskih komiteta rukovodili su kotarski komiteti. Jedan od važnih razloga za donošenje te odluke bila je brojnost partijskih organizacija u tim mjestima.

Potkraj 1946. god. gradski komiteti Pakrac i Novska bili su raspušteni.

U Podravskoj Slatini, Okučanima i Grubišnom Polju djelovale su partijske organizacije koje su u svome sastavu imale i do 70 članova. Tim partijskim organizacijama rukovodili su partijski biro. Partijske organizacije, odnosno ćelije, postojale su također u narodnim odborima (NO) i kotarskom opunomoćstvu Odjeljenja za zaštitu naroda (OZN-a). Njima je neposredno rukovodio kotarski komitet.

³ Okružnom komitetu Daruvar neko je vrijeme pripadao Kotarski komitet Kutina, koji je kasnijom reorganizacijom pripojen Okružnom komitetu Bjelovar. Pitanje pripadanja Kotarskog komiteta Andrijevići nije moguće precizno utvrditi s obzirom na to da je neko vrijeme pripadao Okružnom komitetu Daruvar odnosno Okružnom komitetu Slavonski Brod (AIHRPH, Oblasni komitet Slavonije 1946, CK SKH — 8/22/1946).

⁴ AIHRPH, CK SKH-8/141/1946.

⁵ Gradski komiteti Pakrac i Novska formirani su u veljači 1946. godine.

Partijski sastanci kotarskih komiteta održavali su se u biroima i plenumima. Njihovi dnevni redovi, obično su, kao prvu točku imali pitanja vezana uz političku situaciju u zemlji, Republici, odnosno u okrugu i kotaru te organizaciono stanje u partijskim i ostalim organizacijama. Kao posebne točke dnevnog reda bili su postavljani i drugi tada aktualni problemi: agrarna reforma, otkup viškova žita i drugih živežnih namirnica, sjetva i dr. Brojna pitanja i problemi o kojima se raspravljalo na sastancima te donosilo stavove i zaključke o njihovom rješavanju nisu bili provedeni u život s očekivanim uspjehom. To se ponekad događalo i zbog nedovoljne koordinacije između partijskog rukovodstva i članstva na terenu.

Dio partijskih organizacija, ćelija, ipak je potpuno dominirao radom na svom području (npr. u Čomborju, kotar Slatina; Otkopu, kotar Daruvar; Prekoparku, kotar Pakrac; Banova Jaruga, kotar Novska).⁶ Te partijske organizacije uspjele su potpuno izvršiti zacrtane planove.

Članstvo partijskih organizacija s visokim stupnjem realizacije postavljenih zadataka bilo je vrlo disciplinirano u svome radu. Pojedinačna i kolektivna disciplina često se pokazala kao presudan faktor za uspješno provođenje partijske politike. Osim partijskih organizacija koje su potpuno uspješno djelovale na svome području bilo je i onih čiji rad nije zadovoljavao, čak bi se moglo reći da je bio vrlo slab. Te organizacije, kao cjeline, nisu bile nosioci rada na selu. Djelovali su samo pojedini njihovi članovi i to prvenstveno oni koji su imali neki veći angažman u narodnim odborima ili Narodnoj fronti. Jedan od razloga slabom radu bio je, među ostalim, neredovito održavanje sastanaka i šablonsko postavljanje dnevnih redova. Uzrok je bio neuvažavanje situacije u kojoj je trebalo provoditi politiku KPH.

Partijske ćelije u poduzećima i tvornicama (pilana Pakrac, kalupara u Virovitici, ljevaonica u Daruvaru itd.) bile su uspješne u izvršavanju svojih zadataka.

Rukovodstva kotarskih komiteta obično su brojala od 9 do 13 članova. Primjer: sveukupno rukovodstvo Okružnog komiteta Daruvar (sedam kotarskih i dva mjesna komiteta) imalo je 103 člana; 47 Srba, 40 Hrvata i 15 ostalih.⁷

⁶ AIHRPH, CK SKH — 8/22/1946.

⁷ Organizacioni pregled partijskih rukovodstava Okruga Daruvar u veljači 1946. godine:

K o m i t e t	Ukupan broj članova komiteta	Socijalni sastav							Nacionalni sastav			
		radnici	seljaci	obrnici	namještenici	intelektualci	tuđaci	đaci	Hrvati	Srbi	ostali	primjerdbe
OK KPH Daruvar	9	5	3					1	3	5	1	
KK KPH Daruvar	10	3	6				1		2	6	2	
KK KPH Grubišno Polje	10	3	6					1	2	6	2	
KK KPH Virovitica	10	3	7						7	3		
KK KPH Slatina	12	2	9	1					4	8		
KK KPH Pakrac	13	5	8						5	7	1	
KK KPH Novska	11	4	6		1				7	2	2	
KK KPH Okučani	9	3	6						1	7	1	
MK KPH Daruvar	9	8			1				1	2	6	
MK KPH Virovitica	9	7		1	1				8	1		
U k u p n o :	103	43	51	2	3	1	2	40	47	15		

Potkraj 1946. godine organizacionu strukturu KPH sačinjavala su dva oblasna komiteta i deset samostalnih okružnih komiteta.⁸ (V. graf. na str. 99.) Prilikom rasformiranja ranije navedenih okružnih komiteta smatralo se da bi moglo doći do problema u rukovodenju, odnosno u radu partijskih organizacija na terenu. Međutim, ta se pretpostavka nije pokazala točnom. Članstvo iz raspuštenih okružnih komiteta uključilo se u rad postojećih partijskih organizacija, koje su s iskusnijim kadrovima intenzivirale svoj rad. Novoformirani okružni komiteti, sada nešto brojčano veći, uspješno su izvršavali postavljene zadatke.

Potkraj 1947. godine u organizacionoj strukturi KPH u Slavoniji došlo je do novih promjena, uvjetovanih Zakonom o administrativno-teritorijalnoj podjeli NRH donesenim 1. srpnja 1947. godine, a koji je utjecao i na organizaciju i djelovanje partijskih organizacija u Hrvatskoj. Naime, »jačanjem centralne vlasti nije više bilo potrebno da svako selo ili zase-lak ima svoj narodni odbor, kao za vrijeme rata«. To se također odrazilo i na partijskoj organiziranosti. I nadalje su, kao i u 1946. godini, ostala tri okružna komiteta, ali sada pod ponešto izmijenjenim nazivom — umjesto riječi »okružni« uvedeni su u život termin »okrug« (Okrug Daruvar, Okrug Osijek i Okrug Slavonski Brod). U Okrugu Daruvar (bivši Okružni komitet Daruvar) došlo je do najvećih promjena rasformiranjem kotarskih komiteta: Grubišno Polje, Okučani, Pakrac, Novska, Virovitica i gradskih komiteta Daruvar i Virovitica. Okrug Daruvar u svojoj je strukturi, prema toj reorganizaciji, zadržao samo dva kotarska komiteta i to Daruvar i Podravsku Slatinu. Okrug Osijek povećan je za Kotarski komitet Orahovicu. Do manje promjene došlo je i u Okrugu Slavonski Brod. Naime, rasformirani su Kotarski komitet Andrijeveci i Gradski komitet Slavonska Požega.

Potkraj 1947. godine organizaciona struktura KPH u Slavoniji bila je:

Komitet KPH za Okrug Daruvar
(kotarski komiteti: Daruvar i Podravska Slatina);

Komitet KPH za Okrug Osijek
(kotarski komiteti: Beli Manastir, Donji Miholjac, Našice, Osijek, Valpovo, Vukovar, Orahovica i Gradski komitet Osijek);

Komitet KPH za Okrug Slavonski Brod
(kotarski komiteti: Đakovo, Slavonski Brod, Nova Gradiška, Slavonska Požega, Vinkovci, Županja i dva gradska komiteta: Slavonski Brod i Vinkovci).

Komunistička partija Hrvatske u Slavoniji (potkraj 1947. god.) imala je u svome sastavu, osim tri naznačena okruga, još petnaest kotarskih i tri gradska komiteta. U tijeku 1948. god. u tim je okruzima došlo do manjih organizacionih promjena. U Okrugu Slavonski Brod rasformiran je Gradski komitet Slavonska Požega. Okruzi Daruvar i Osijek zadržali su organizacionu strukturu identičnu onoj iz 1947. god. Kao i prethodnih godina i dalje su postojali tvornički komitet u tvornici »Borovo« i komitet Saveznog poljoprivrednog dobra »Belje«.⁹

⁸ Inge Perko-Šeparović—Juraj Hrženjak, *Organizacija teritorija i samoupravljanje*, Zagreb 1982, 73.

⁹ AIHRPH, Oblasni komitet Slavonije 1947. Organizacioni izvještaji.

Potkraj 1947. god. organizaciona struktura KPH doživjela je još neke promjene:

rasformirani su, odnosno fuzionirani, Biro UDB-e za Hrvatsku, komiteti ministarstava i Komitet Zemaljskog odbora sindikata u jedinstveni komitet pod nazivom Komitet centralnih ustanova.¹⁰ (V. graf. na str. 100.) Ta reorganizacija KPJ, odnosno KPH nije bila sadržana u deklaracijama, proklamacijama i sl., realizirala se u praksi. Ipak, činjenica je da je ta reorganizacija počela »odozgo« i to od centralnih rukovodstava KPJ-KPH.

Sve te reorganizacije, odnosno novine u strukturi Komunističke partije, a time i u mehanizmu njezina funkcioniranja, mogu se smatrati uobičajenom praksom i predstavljale su određeni kontinuitet, a cilj im je bio što neposrednije komuniciranje između rukovodstva i članstva KPH. Sve su navedene promjene zapravo predstavljale vrlo značajan napredak u razvoju organizacione strukture KPH.

U namjeri da se postigne bolje rukovođenje, uspostave bolje veze između Centralnog komiteta i kotarskih komiteta, te želji za bržom izobrazbom kadrova na Drugom plenumu CK KPJ, održanom u Beogradu od 28. do 30. siječnja 1949. donesena je odluka o formiranju oblasti odnosno oblasnih komiteta. Referat »O organizacionim pitanjima naše Partije« podnio je Aleksandar Ranković. Struktura novoformiranih oblasti razlikovala se od dosadašnjih oblika organiziranja KPH. S obzirom na zadatke koje su oblasti, odnosno njihovi komiteti, morali izvršavati, promjene u njihovoj organizacionoj strukturi nisu bile velike. Ukidanje okružnih (odmah poslije završetka rata), a nešto kasnije i oblasnih komiteta pokazalo se ispravnim, odnosno novi načini i oblici djelovanja Komunističke partije pokazali su se kao primjereniji tadašnjim društveno-političkim uvjetima. Naime, Centralni je komitet tako postao direktno povezan s kotarskim komitetima pa je mogao sudjelovati u njihovom radu i kontrolirati izvršavanje postavljenih zadataka osobito u realizaciji Petogodišnjeg plana kao osnovnoga društvenog projekta u to vrijeme. Drugim riječima, veza CK KPH i članstva postala je neposrednija, a time i bolja.

Shodno odluci Drugog plenuma CK KPJ o formiranju oblasti, odnosno oblasnih komiteta, CK KPH na svome Drugom plenumu, održanom u Zagrebu od 4. do 5. svibnja 1949. godine, formira, uz dvije dotadašnje oblasti još četiri: Zagrebačku, Osječku, Karlovačku i Bjelovarsku.¹¹

Potkraj 1949. god. organizaciona struktura Osječke (Slavonske) oblasti bila je:

Kotarski komiteti:

Beli Manastir,	Našice,
Donji Miholjac,	Nova Gradiška,
Daruvar,	Novska,
Đakovo,	Orahovica,
Garešnica	Osijek,

¹⁰ B. Jandrić, Organizacioni razvoj i struktura Komunističke partije Hrvatske u Dalmaciji od oslobođenja do 1950. godine, *Pogledi*, Split 1986, br. 3—4/1986, 253.

¹¹ *Socijalistički front*, organ CK KPH, Zagreb, broj 3/1949, 53.

Grubišno Polje,	Valpovo,
Pakrac,	Vinkovci,
Podravska Slatina,	Virovitica,
Slavonska Požega,	Vukovar,
Slavonski Brod,	Županja.

Gradski komiteti:

Đakovo,	Slavonski Brod,
Nova Gradiška,	Virovitica,
Osijek,	Vinkovci,
Slavonska Požega,	Vukovar. ¹²

Osječka (Savonska) oblast, sa svojih 880.347 stanovnika, imala je dvadeset kotarskih i osam gradskih komiteta.¹³

Centralni komitet Komunističke partije Hrvatske predložio je CK KPJ da se za sekretara Osječke oblasti postavi Slavko Komar (član Biroa CK KPH).¹⁴ Naime, i inače je bila uobičajena praksa da sekretari svih oblasnih povjerenstava budu ujedno i članovi CK KPH.¹⁵

Potkraj 1949. god. Komunistička partija Hrvatske imala je u svom sastavu šest oblasti.¹⁶ (V. graf. na str. 101.)

III. Kretanje u članstvu KPH u Slavoniji 1945—1949.

1. Politika prijema i struktura članstva

U lipnju 1945. god. KPH je u Slavoniji imala u svojim redovima 4781 člana od toga 1500 žena (i 138 kandidata).¹⁷ U odnosu na broj članova KPH, kojih je u to vrijeme (lipanj 1945) bilo 24.780. komunisti Slavonije sačinjavali su 19,3% ukupnoga partijskog članstva.¹⁸

U prosincu 1948. god. KPH je u Slavoniji imala 13.454 člana od toga 2603 žene (i 2872 kandidata).¹⁹

¹² *Izvori za istoriju SKJ, Sednice Centralnog komiteta KPJ 1948—1952*, Beograd 1985, 215—216. Organizaciona shema Oblasti Osijek pretrpjela je prilično promjena do svoga konačnog izgleda s kraja 1949. godine. Radi svrsishodnosti i organizacijskih potreba u tu su Oblast uključeni kotarski komiteti: Daruvar, Grubišno Polje, Garešnica, Pakrac, Virovitica (ranije u sastavu Oblasti Bjelovar), Novska (ranije u sastavu Oblasti Zagreb). AIHRPH, CK SKH, Pregled izdatih partijskih knjižica po oblastima od 10. travnja 1949. godine.

¹³ ACK SKJ, II/6, prilog 5—5, 1949, str. 3.

¹⁴ *Socijalistički front*, broj 3/1949, 53.

¹⁵ *Socijalistički front*, broj 3/1949, 53.

¹⁶ Treći kongres Saveza komunista Hrvatske, Zagreb 1956, 23.

¹⁷ AIHRPH, CK SKH — statistika i evidencija. U telegramu (grupa 100) od 3. lipnja 1945. Podaci o članstvu na području Slavonije nisu precizni. Ukupan broj članova bio je 2956 (radnika 675, seljaka 1942, obrtnika 87, namještenika 103, intelektualaca 149). Nacionalni sastav bio je: Hrvata 980, Srba 1818, ostalih nacionalnosti 158. Kandidata 175.

¹⁸ *B. Jandrić*, *Oslobođenje Hrvatske 1945*, Zbornik, Zagreb 1986, 72.

¹⁹ AIHRPH, CK SKH — Brojno stanje partijskih organizacija u 1948. godini.

Po tom broju članova Slavonija je u ukupnom članstvu KPH sudjelovala s 15,8%. U čitavoj je Hrvatskoj potkraj 1948. god. bilo 85.369 članova KPH.²⁰

U tu brojku od 13.454 člana KPH u Slavoniji uključeni su i članovi s područja gradskih komiteta Osijek, Slavonski Brod i Vinkovci (ukupno 2089 članova) i komunisti iz Tvorničkog komiteta »Borovo« i Saveznog poljoprivrednog dobra »Belje« (broj članova obiju organizacija bio je 459).

Iz tih je podataka vidljivo da se u razdoblju od lipnja 1945. do kraja 1948. god., dakle u razdoblju od tri i po godine, partijsko članstvo u Slavoniji povećalo za 8673 ili za 181 posto novih članova. Od toga ukupnog broja žena je bilo više za 1103 ili 73,5%, a kandidata za članstvo u KPH za 2734 ili 1.981%.

Seljaci su, kao i drugdje u Hrvatskoj, dominirali u socijalnoj strukturi KP u Slavoniji. Takvo stanje nije bilo nikakav izuzetak nego gotovo pravilo. Prema podacima za prosinac 1948. god. seljaka je bilo 7891, a to je u odnosu na lipanj 1945. god. predstavljalo povećanje od 4857 ili 160,1%. U istom razdoblju došlo je i do apsolutnog povećanja broja radnika, ali mnogo manjeg nego kod seljaka. Broj radnika povećao se za 2244 ili za 185,6%. Iako je očit veći apsolutni porast seljaka u članstvu KPH na tom području, ipak navedeni relativni brojevi pokazuju da je tendencija u primanju bila drukčija i da je težište bilo na primanju radnika u članstvo KP Hrvatske, zato što su seljaci na sredini 1945. god. činili 63,3% partijskog članstva u Slavoniji, a potkraj 1948. god. njihov se broj smanjuje i čine samo 58,7% ukupnog broja članova.

Povećanje članstva od 181% govori da je Komunistička partija u ostvarivanju socijalističkog projekta u Jugoslaviji nastojala omasoviti svoje redove i u tome uspjela (1945—1948).

Kriteriji za prijem u partijsko članstvo na području Slavonije bili su različiti, tj. ovisili su o tome iz kojeg je socijalnog sloja kandidat potjecao. Kriteriji za prijem radnika u KPH bili su najblaži. Članovi SKOJ-a morali su zadovoljiti nešto oštrije kriterije prilikom prijema u Partiju. Najoštriji kriteriji bili su primjenjivani prema intelektualcima. Njih se u to vrijeme smatralo nedovoljno pouzdanima s aspekta klasne borbe proletarijata.

Mreža partijskih organizacija na području Slavonije (potkraj 1948), prema sačuvanoj dokumentaciji, bila je vrlo dobro uređena. Partijski se rad odvijao u 1073 organizacije.²¹ Iako postoje prilično različiti podaci o broju partijskih organizacija u Hrvatskoj (barem što se tiče situacije potkraj 1948) može se, ali ne sa potpunom sigurnošću, uzeti brojka od 4162 organizacije. Okrug Slavonija sudjelovao je u mreži partijskih organizacija KPH s 25,8% ukupnog broja.

²⁰ Treći kongres Saveza komunista Hrvatske, Zagreb 1956, 61.

²¹ Postoje prilično različiti podaci o broju partijskih organizacija potkraj 1948. godine u Hrvatskoj. Navode se brojke 3089, 4162, 4895 i 5269. Vidi: AIHRPH, CK SKH — 29, »Stanje partijskih organizacija«, Treći kongres SKH, Zagreb 1956, 41, »Statistički opđaci — organizacija Saveza komunista Narodne Republike Hrvatske za 1959. godinu«, Zagreb, januar 1960, 3.

Tabela 1.

SOCIJALNA STRUKTURA ČLANOVA KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE U SLAVONIJI

Lipanj 1945 — prosinac 1948. godine²²

Godina	Radnici		Seljaci		Obrtnici		Namještenici		Intelektualci		Đaci		Ukupno članstvo
	broj	udio	broj	udio	broj	udio	broj	udio	broj	udio	broj	udio	
lipanj 1945.	1209	25,3	3034	63,3	104	2,2	208	4,4	171	3,6	55	1,2	4781
prosinao 1948.	3453	25,7	7891	58,7	79	0,5	262	1,9	1452	10,8	317	2,4	13454
Povećanje	2244	0,4	4857	4,6	25	1,7	54	2,5	1281	7,2	262	1,2	8673

Tabela 2.

NACIONALNA STRUKTURA ČLANOVA KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE U SLAVONIJI

Lipanj 1945 — prosinac 1948. godine

Godina	Hrvati		Srbi		Ostali		Ukupno članstvo
	broj	udio	broj	udio	broj	udio	
lipanj 1945.	2105	44	2335	48,9	341	7,1	4781
prosinao 1948.	5925	44	6668	49,6	861	6,4	13454
Povećanje	3820	—	4333	0,7	520	0,7	8673

²² AIHRPH, CK SKH — Brojno stanje partijskih organizacija u Oblasnom komitetu KPH za Slavoniju, lipanj 1945 — prosinac 1948. godine.

Potkraj prosinca 1948. Okrug Daruvar imao je u Slavoniji najviše članova KPH. Na području njegovih kotarskih komiteta brojčano su najjači bili oni u Virovitici (833 člana), zatim u Podravskoj Slatini (759 članova), te u Pakracu (681 član). U Okrugu Osijek najviše članova KP bilo je na području Kotarskog komiteta Vukovar (843), zatim Belom Manastiru (659), Osijeku (453) itd. Najviše članova KP u Okrugu Slavonski Brod bilo je u Kotarskom komitetu Slavonska Požega, čak 1064 člana. Za njim su po broju članova slijedili komiteti u Novoj Gradiški (660) i Đakovu (657). Radnici, članovi KP, bili su najviše zastupljeni u Okrugu Slavonski Brod (810 članova), a seljaci u Okrugu Daruvar (2975). (V. tabelu 3 na str. 102.) Komunistička partija vrlo je precizno planirala prijem novih članova. Prema godišnjem planu za 1949. godinu u Oblasti Slavonije trebalo je primiti 4430 kandidata, od toga broja u prvom tromjesečju 1104. Međutim, taj je broj znatno nadmašen, te je potkraj prvog tromjesečja 1949. godine broj kandidata za Komunističku partiju Hrvatske bio 3187. Od toga je samo njih 77 primljeno u naznačenom razdoblju u članstvo KP Hrvatske.²³ Postojao je velik interes za to da se postane kandidatom za člana Komunističke partije. Vrlo mnogo ljudi željelo je da postanu članovi KPH. U realizaciji toga programa svi su komiteti (osim Komiteta Saveznog poljoprivrednog dobra »Belje«) uvelike premašili zacrtane planove. Bilo je komiteta koji su u prvom tromjesečju za 500 posto premašili predviđeni prijem kandidata (KK Beli Manastir). (V. tabelu 4. na str. 106.) Što se tiče prijema novih članova u Komunističku partiju Hrvatske, od početka godine do kraja srpnja 1949. godine u čitavoj Hrvatskoj u članstvo Partije primljeno je 5807 novih članova. Od toga:²⁴

Grad Zagreb	2076 novih članova
Oblast Rijeka	966 novih članova
Oblast Zagreb	722 nova člana
Oblast Dalmacija	679 novih članova
Oblast Osijek	581 novi član
Oblast Bjelovar	523 nova člana
Oblast Karlovac	260 novih članova

(Potkraj srpnja 1949. godine KP Hrvatske imala je 85.390 članova organiziranih u 1469 partijskih biroa, 5943 osnovne partijske organizacije, a potkraj kolovoza iste godine broj članova povećan je na 86.205, broj biroa na 1481 i osnovnih partijskih organizacija na 5987.)²⁵ Međutim, bilo je takvih partijskih organizacija koje nisu primile ni jednoga novog člana.²⁶

²³ AIHRPH, CK SKH — Podaci po oblastima o primanjima u kandidate KP prema godišnjem planu za prvo tromjesečje 1949. godine.

²⁴ AIHRPH, CK SKH — Statistika i evidencija. Obrazloženje o stanju partijske organizacije koncem jula 1949. godine.

²⁵ Isto.

²⁶ U srpnju 1949, iako e to bio osnovni zadatak komiteta, ni jedna od navedenih partijskih organizacija nije primila ni jednog novog člana. Kotarski komiteti: Donji Miholjac, Orahovica, Pakrac, Slavonski Brod, Slavonska Požega, Vinkovci, Gradski komitet Slavonska Požega. Po jednoga novog člana primili su Kotarski komitet Daruvar, Podravska Slatina i Valpovo (AIHRPH, CK SKH — Statistika i evidencija. Obrazloženje o stanju u partijskim organizacijama u 1959. godini).

To su takvi komiteti opravdavali kratkim stažom kandidata. Međutim, to tumačenje nije uvijek odgovaralo stvarnom stanju. Naime, u mnogim partijskim organizacijama bilo je kandidata s dovoljno dugim kandidat-skim stažom. U partijskoj organizaciji kotara Podravska Slatina bilo je potkraj lipnja 1949. god. 58 kandidata sa stažom do 12 mjeseci, 73 kandidata sa stažom do 18 mjeseci i jedan kandidat sa stažom više od 18 mjeseci. Ipak, do kraja srpnja u Partiju je primljeno svega osam novih članova. U partijskoj organizaciji Slavonska Požega u istom je razdoblju bilo 65 kandidata sa stažom do 12 mjeseci, sedam kandidata sa stažom dužim od 18 mjeseci, a u članstvo je do kraja srpnja primljen samo jedan novi član.²⁷

2. Neki aspekti kažnjavanja i isključivanja članova iz KPH u Slavoniji

Isključivanje i kažnjavanje u Partiji bili su reakcija na nepoželjne (ideološke) stavove, nepridržavanje demokratskog centralizma, neulazak u seljačke radne zadruge, kao i na stavove o Rezoluciji Informbiroa.²⁸

Čišćenje partijskih redova od pojedinaca i grupa kojima nije bilo mjesto u avangardi radničke klase naroda i narodnosti Jugoslavije bilo je provedeno u cijeloj državi. U tom pogledu područje Slavonije nije bilo izuzetak. Okrug Osijek (u prosincu 1948) imao je najviše isključenja iz KPH (35 članova). Najviše isključenih članova imao je Kotarski komitet u Orahovici (11 članova). Najmanje isključenih (15 članova) bilo je u Okrugu Slavonski Brod. No, zato je u Okrugu Slavonski Brod bilo izrečeno mnogo partijskih opomena i ukora. U tom je okrugu najstroža partijska kazna (idejno-politička mjera) — isključenje — relativno malokad izricana. U naznačenom je razdoblju bilo i takvih kotarskih komiteta u kojima nije bilo isključenih, ni drukčije kažnjenih članova KPH. Riječ je o kotarskim komitetima: Daruvar, Donji Miholjac te o Tvorničkom komitetu »Borovo« i Komitetu Saveznog poljoprivrednog dobra »Belje«. (V. tabelu 5 na str. 105.)

Iz izvještaja s Prve konferencije KPH za Slavoniju vidi se da su partijske organizacije pokazale zavidnu zrelost i sposobnost da otkriju antipartijske i neprijateljske elemente koji su se uvukli u članstvo. Od siječnja do kraja lipnja 1949. god. iz KPH u Slavoniji isključen je 451 član. Najstroža je kazna najčešće izricana zbog nezdravih, spekulantskih i izdajničkih odnosa. Zbog neulaska u seljačke radne zadruge isključeno je 45 članova, a 132 brisana su iz partijske evidencije zbog nedostojnog i amoralnog života, nediscipline i nekih drugih manje važnih razloga. U tom je razdoblju s osječskog područja isključeno iz KPH 767 članova.²⁹

²⁷ Isto.

²⁸ Zbog podržavanja Rezolucije Informbiroa u Hrvatskoj je isključeno iz KP 1948. god. 490, a 1949. god. 1877 članova. Treći kongres Saveza komunista Hrvatske, Zagreb 1956, 65.

²⁹ U pripremnim materijalima za Prvu konferenciju KPH za Slavoniju u Statističkom pregledu partijskih organizacija za 1949. stoji da je u istom razdoblju isključeno 785 članova.

Iz informacija o »ličnom životu članova Komunističke partije«³⁰ bilo je vidljivo da je vrlo velik postotak problema, s kojima su se sretale partijske organizacije, bio vezan uz svakodnevni život komunističara.

Najčešće negativne pojave prisutne kod komunističara (jednako u gradskim i u seoskim partijskim organizacijama) bile su alkoholizam, loš odnos prema obitelji, rastave braka, neodgovarajući odnos prema religiji i neulazak u seljačke radne zadruge. Stav prema tim pojavama nije bio jednak u gradu i na selu. U gradskim su se sredinama te negativnosti odražavale mnogo oštrije na radu članova KP nego na selu. Završetkom NOB-a i oružanog dijela revolucije došlo je do naglog povećanja broja članova KPJ. Određenu ulogu u povećanju partijskog članstva odigrali su i organi narodne vlasti i masovne organizacije. One su se, naime, veoma mnogo angažirale na davanju podrške politici KPJ. Jedan od rezultata te djelatnosti bio je priliv novih članova i kadrova u KPJ i to iz redova seljačkih i građanskih sredina. U većini slučajeva ideološka izgrađenost tih novoprimitljenih članova bila je ili vrlo slaba, ili što nije bilo rijetko, nikakva.

Reakcija na te negativne pojave u redovima KP uslijedila je veoma brzo. Samo rukovodstvo KP poduzelo je energične mjere za idejno podizanje klasne svijesti i političke odgovornosti svojih članova. »Čistke«, koje su neminovno morale nastupiti, nisu zahvatile samo pojedince, nego i čitave partijske organizacije (neke od njih bile su čak i raspuštene).

Jedan od najtežih problema, koji je nakon oslobođenja zemlje privremeno sputavao rad Okružnog komiteta Daruvar, bila je rodbinska povezanost njegovih članova. Taj nimalo bezazlen problem nije bio karakterističan samo za Daruvarski okružni komitet. Naime, velik broj komiteta koji su djelovali u tom razdoblju susretao se s identičnim ili sličnim problemima. Bilo je i takvih partijskih organizacija koje su imale vrlo malo članova. Tako su, npr., u selu Šuplja Lipa partijsku organizaciju sačinjavali otac i kćerka, ili brat i sestra koji su u članstvo KPH primljeni za vrijeme rata kao borci u partijskim jedinicama. Rodbinska je povezanost uvjetovala uzajamnu nekritičnost članova pojedinih partijskih organizacija.³¹ To je posebno dolazilo do izražaja u njihovom odnosu prema radu i toleriranju počinjenih grešaka u provođenju zacrtane partijske politike. Takvi slučajevi nisu bili rijetki, ali se primanjem većeg broja članova SKOJ-a u KPH povećao broj članova partijskih organizacija te su donekle i time uspješno neutralizirane negativne posljedice rodbinskih veza. Naredni, također vrlo velik problem bilo je pitanje religije pojedinaca. Ta su pitanja bila često na dnevnom redu partijskih organizacija i o njima je KPJ vodila računa, pa će i ovdje biti o tome nešto više naznaka. U partijskim je redovima prevladavalo mišljenje da komunist, odnosno član KPJ, mora, kao jedan od osnovnih preduvjeta, biti areligiozan, tj. trebalo je da svaki partijac usvoji znanstveni (pod tim se razumijevao marksistički) pogled na svijet, a taj je negirao postojanje nekoga višeg, nadnaravnog bića — boga. Partijskom termino-

³⁰ AIHRPH, CK SKH. Organizaciono-instruktorsko odjeljenje. Informacija — Lični život članova Komunističke partije Hrvatske 1949. godine.

³¹ AIHRPH, CK SKH 8/141/1946.

logijom toga vremena govorilo se da svaki komunist mora »raskrstiti s religijom«. Međutim, u praksi to nije uvijek bilo tako jasno i jednoznačno. Određeni broj članova KPJ nije »raskrstio« s religijom, odnosno s konfesijom kojoj je pripadao ovisno o svome porijeklu. Kod nekih pojedinaца takav je stav bio rezultat svjesnog opredjeljenja.³² Naravno, bilo je i takvih članova Partije koji su posve nesvjesno izražavali svoju religijsku svijest. Bili su to, uglavnom, ljudi s relativno niskim stupnjem obrazbe. S obzirom na to pitanje, članove KPJ, i to one koji u to vrijeme nisu još bili »raskrstili« s religijom, moglo bi se podijeliti u tri osnovne skupine:

- »a) oni koji vjeruju u boga, vjeruju popovima i idu u crkvu iz uvjerenja da treba ići;
- b) oni koji su zamrzili popove i ostalo u vezi crkve, ali vjeruju u boga, čitaju molitvenike, nose razne krstiče itd. u crkvu ne idu iz partijske discipline;
- c) i oni koji sebe smatraju da su raščistili sa svim kako sa bogom tako i crkvom, ali iz oportunističkog razloga ipak idu u crkvu, vjenčavaju se, krste djecu itd.«³³

Osnovna organizacija KP bila je u skladu s važećim statutom dužna upozoriti svoga člana na posljedice njegova neprihvatljivog religijskog ponašanja. Ukoliko se to nije pokazalo dovoljnim, moralo se toga partijca kritizirati u svrhu otklanjanja njegova neprihvatljivog stava i na kraju, kao najtežu kaznu, donijeti odluku o isključivanju iz članstva KPJ. Pitanje isključenja (čl. 8 Statuta KPJ) rješavala je osnovna organizacija. Njezinu odluku morao je potvrditi viši partijski organ (rajonski, gradski, kotarski itd.). Do punomoćnosti odluke o isključenju kažnjeni je član imao pravo zadržati partijsku knjižicu i dolaziti na partijske sastanke (neovisno o tome jesu li bili otvorenog ili zatvorenog tipa).

Ranije smo, već u nekoliko navrata, naveli neke od razloga zbog kojih su partijske organizacije bile prinuđene poduzimati disciplinske, odnosno idejno-političke mjere protiv svojih članova.

Glavnim nosiocima religijske svijesti smatrane su, sasvim opravdano, vjerske zajednice, odnosno njihov institucionalizirani oblik — svećenička hijerarhija. U Hrvatskoj je tada bio vrlo aktualan stav prema Katoličkoj crkvi. Odnos između nove državne vlasti i katoličke crkvene hijerarhije došao je vrlo brzo u više nego zategnute odnose. Neovisno o tom što je dio katoličkog svećenstva aktivno sudjelovao u NOB-u i što su relativno značajan broj svećenika ubili okupatorski i kvislinški vojnici,³⁴ Katolička crkva, kao cjelina, nije blagonaklono gledala na pobjedu Narodnooslobodilačke vojske pod vodstvom KPJ i uspostavu nove narodne vlasti. Hladno držanje Katoličke crkve, manifestirano od njenih najviših

³² Jedan član KPH iz Dalmacije, inače intelektualac, u svojoj je partijskoj biografiji napisao »[...] u religiji gledam nauku i filozofiju«, AIHRPH, CK SKH — Isto. Lični život članova KP br. 21949.

³³ Isto.

³⁴ Vidi o tome u *Ciril Petešić, Katoličko svećenstvo u NOB-u 1941—1945*, Zagreb 1982.

predstavnik, dovelo je uskoro do oštrog suprotstavljanja prema politici nove države.³⁵

KPJ se trudila da pridobije za sebe i svoje ciljeve svećenike koji su pokazivali želju za suradnjom s narodnom vlašću osnivanjem svećeničkih udruženja. Bilo je i drugih problema vezanih za religiju, odnosno za vjerske običaje, npr. krštenje djece, crkveno vjenčanje, pohađanje vjeronauka djece članova KP itd. Sve to bilo je nespojivo sa članstvom u KPJ, odnosno KPH. Mnogi partijci, uslijed svoje nedovoljne idejno-teorijske izgrađenosti, nisu shvaćali da ne mogu istodobno biti i vjernici i komunisti. Taj je problem najviše dolazio do izražaja u seoskim sredinama. Tu se ta pojava i mogla očekivati već zbog toga što su članovi Partije porijeklom sa sela bili više pod utjecajem vjerskih običaja, nego ostalo članstvo. To su bili razlozi zbog kojih su osnovne partijske organizacije, u tom razdoblju, zaoštrile pitanje religije, odnosno Partija je počela oštro kažnjavati svoje članove nastojeći time stvoriti adekvatno ponašanje komunistički prema religiji.³⁶

U tom raščišćavanju s religijskom svijesću najoštriji je stav zauzet prema intelektualcima. Smatralo se da je religioznost nespojiva s njihovim profesionalnim dužnostima. Prema seljacima, članovima KPJ, pokazivalo se najviše taktičnosti i strpljenja u njihovu oslobađanju od teističkog pogleda na svijet i tome adekvatnog ponašanja.

Neulazak u seljačke radne zadruge, kao što je već naznačeno, predstavljao je negativnu pojavu, koja je bila nespojiva s partijskom disciplinom. Svi članovi Partije, bez obzira na to što je Partija forsirala ulazak u SRZ, nisu time bili zadovoljni i nisu željeli u njih ući. Neki od njih nisu shvatili da »Partija i narodna vlast pružile su seljacima i stalno pružaju veliku pomoć (samo u ovoj godini zadruge su dobile od države 523 traktora i 3520 ostalih sitnih i krupnih strojeva), a najveća je baš u tome, što su komunisti na selu bili i ostali jezgra oko koje su se okupljali siromašni i srednji seljaci seljačkih radnih zadruga.«³⁷ Zbog neulaska u seljačke radne zadruge u Hrvatskoj kažnjen je nekom od partijskih kazni u razdoblju od 30. lipnja do 30. rujna 1949. godine 51 član, a iz članstva Komunističke partije Hrvatske bilo je isključeno 185 članova.³⁸

IV. Prva oblasna konferencija KPH za Osječku oblast

Prva partijska konferencija KPH za Osječku oblast održana je 28. i 29. srpnja 1949. godine u Osijeku. Konferenciju je otvorio sekretar Povjereništva CK KPH za Osječku oblast Slavko Komar, a prisustvovali su joj Soka Krajačić, član CK KPH, Nikola Miljanić, predstavnik Oblasnog komiteta Bjelovar, Bude Grahovac, predstavnik Oblasnog komiteta

³⁵ Vidi, Viktor Novak, Magnum crimen, Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj, Zagreb 1948, od str. 527 i dalje.

³⁶ Misli se na razdoblje od 1946. do 1948, odnosno do 1952. godine.

³⁷ Zvonko Brkić, Neposredni političko-organizacioni zadaci partijskih organizacija u masama, Zagreb 1951, 46.

³⁸ AIHRPH, CK SKH — 1949. Pregled razvoja osnovnih partijskih organizacija i seljačkih radnih zadruga od 30. lipnja do 30. rujna 1949. godine.

Karlovac, potpukovnik Drago Nikolić, predstavnik Jugoslavenske armije, ostali delegati i mnogi gosti.

Referat o političkoj situaciji podnio je Slavko Komar, o organizacionom stanju Partije Pero Car, a o agitaciji i propagandi Franjo Sertić. Delegati Konferencije izabrali su članove Oblasnog komiteta i Revizione komisije.

Od Petog kongresa KPJ, održanog od 21. do 29. lipnja 1948. u Beogradu, rad partijskih organizacija s područja Osječke oblasti bio je usmjeren na provođenje odluka toga Kongresa, Drugog kongresa KPH, održanog od 21. do 26. studenog 1948. u Zagrebu, Drugog plenuma CK KPJ, održanog od 28. do 30. siječnja 1949. u Beogradu, i Drugog plenuma CK KPH, održanog od 4. do 5. svibnja 1949. u Zagrebu. Zahvaljujući smjernicama za rad i donesenim odlukama, partijske organizacije koje su radile neposredno na terenu zabilježile su vrlo značajne rezultate. Dakako, sveobuhvatna pomoć i zalaganje najširih radnih masa iz grada i sela, kao i redovita i sistematska pomoć kotarskih komiteta, nije izostala. Pomoć koju su pružali kotarski komiteti prvenstveno se sastojala u redovitom obilasku osnovnih organizacija, organiziranju i održavanju raznih seminara i savjetovanja. Savjetovanja i seminari, najčešće održavani sa sekretarima partijskih organizacija, davali su vrlo dobre rezultate. Međutim, bilo je u radu i komiteta i partijskih organizacija prilično nedostataka. Očiti nedostatak bila je nedovoljna briga za prijem novih članova, odnosno suviše se slabo proširivala mreža partijskih organizacija. Kao što je već rečeno, broj novoprimljenih članova nije zadovoljavao. Potkraj lipnja 1949. god. broj članova KP u Osječkoj oblasti bio je 10.048. U odnosu na siječanj iste godine to je predstavljalo smanjenje (broj članova smanjio se za 240). Najveće smanjenje članstva bilo je u Slavanskom Brodu, i to za 101 člana, zatim su slijedile Podravska Slatina sa 95 članova, Valpovo i Našice sa po 68, te Beli Manastir sa 56 članova.³⁹ Do povećanja članstva KPH u naznačenom razdoblju došlo je u Tvorničkom komitetu »Borovo«, i to čak za 108 novih članova. Došlo je i do brojčanog povećanja u Gradskom komitetu Vinkovci, i to za 42 člana, Kotarskom komitetu Osijek za 30 i Komitetu poljoprivrednog dobra »Belje« za 25 članova.

Dio partijskih organizacija poslije Drugog plenuma CK KPH jače se orijentirao na primanje novih članova, i to iz redova industrijskih i poljoprivrednih radnika (npr. partijska organizacija grada Osijeka). Kvaliteta rada osnovnih partijskih organizacija znatno se poboljšala — naročito što se tiče održavanja sastanaka i rješavanja konkretnih zadataka. Popunjeni su kotarski i gradski komiteti, proširen je i ojačan njihov aparat, naročito organizaciono-instruktorska, agitprop-odjeljenja i komisije za selo. Partijskim informacijama posvećuje se veća pažnja.⁴⁰

Čišćenje partijskih organizacija od onih kojima nije bilo mjesto u KPJ, odnosno od antipartijskih elemenata, i slab rad na prijemu novih članova uzrokovali su brojčano opadanje partijskog članstva. Naime, dolazilo je do zapostavljanja brige o primanju novih članova.⁴¹

³⁹ AIHRPH, CK SKH — Izvještaj s Prve konferencije za Osječku oblast, 1949, 110.

⁴⁰ Isto.

⁴¹ Prvih godina poslije rata Partija se izrazitije sukobljavala sa sektaškim pojavama koje su se izražavale u različitim vidovima — u otporu prema prijemu intelektualaca,

U jednom se razdoblju partijske organizacije nisu dovoljno orijentirale na prijem radnika iz neposredne proizvodnje, nego su se uglavnom angažirale oko službenika iz administrativnog aparata i rukovodećeg kadra koji još nije bio u članstvu KPJ.

Primjer koji potkrepljuje tu tvrdnju jest stanje u Tvornici »Borovo«. Ona je ukupno zapošljavala 4132 radnika. Od toga broja samo je 175 radnika bilo u članstvu KPH. Istodobno je od 914 namještenika njih 220 bilo u partijskom članstvu.⁴²

Takvo stanje jasno je ukazivalo na to da je naredni, neodložni zadatak partijskih organizacija bilo okretanje prema industrijskim radnicima koji su predstavljali osnovnu snagu u izgradnji socijalizma.⁴³ Inače, najslabije i najviše zanemaren rad partijskih organizacija bio je u sektorima privrede. To je bila prilično čudna pojava jer su se upravo u tom sektoru nalazili nosioci izvršenja zadataka prvoga Petogodišnjeg plana privrednog razvoja FNRJ (građevinarstvo, saobraćaj, šumarstvo itd.). Takav odnos pojedinih rukovodstava kotarskih i gradskih komiteta prema primanju industrijskih radnika ukazuje na neodgovornost i nedostajanje »sluha« za izgradnju socijalizma u Jugoslaviji. Stoga i ne iznenađuje podatak da je u KPH ulazilo mnogo više raznih namještenika i činovnika nego radnika iz neposredne proizvodnje. To je uvelike ispravljeno tek poslije Petog kongresa KPJ, odnosno Drugog kongresa KPH, a naročito poslije Drugog plenuma CK KPJ. Tada dolazi i do novoga velikog priliva seljaštva u KP. Ta je pojava bila u vezi s osnivanjem seljačkih radnih zadruga (SRZ).⁴⁴ Razlog za takav obrat u prvom je redu bio pravilan

žena i pripadnika narodnosti u Partiju, u pripremanju malog broja kandidata i sl. Razlozi tih pojava također su različiti — u oštrim kriterijima za prijem, u shvaćanju da omasovljenje Partije dovodi u pitanje njenu klasnu i revolucionarnu čistoću, u apsolutiziranju njenog kadrovskog obilježja i sl. (Izvori za istoriju SKJ, Sednice CK KPJ 1948—1952, Beograd 1985 715).

⁴² AIHRPH, CK SKH — Izvještaj s Prve konferencije za Osječku oblast, 1949, 110.

⁴³ U rezoluciji Petog kongresa KPJ, a u cilju očuvanja jedinstva i klasne čistoće Partije, odlučno se inzistira na prevladavanju sektaškog odnosa u partijskim organizacijama prema prijemu novih članova i na poboljšanju socijalne strukture Partije — prijemu radnika, u prvom redu — industrijskih.

⁴⁴ Sini interes seljaštva za stvaranje seljačkih radnih zadruga pojavio se u uslovima zaoštrenih problema i osiguravanju ishrane stanovništva Jugoslavije koje je bilo otežano zbog dviju uzastopnih sušnih godina (1946. i 1947. godina). Međutim, težnja za stvaranjem seljačkih radnih zadruga javila se mnogo ranije, točnije potkraj rata u redovima boraca i učesnika narodnooslobodilačkog rata. Taj proces bio je neravnomjeran, a najmnogobrojnije i najrazvijenije forme imao je u Vojvodini i spontano je organiziran odnosno proizišao iz kolonizacije. U Jugoslaviji je 1945. godine bila 31 seljačka zadruga, 1946. godine — 423, 1947. godine — 808, dok je njihov broj znatno povećan poslije napada Informbiroa na KPJ 1948. godine kad je bio 1318. Potkraj 1949. godine bilo ih je 6625. Prve seljačke radne zadruge u Hrvatskoj javljaju se već potkraj 1945. godine i to u Slavoniji. Njih su u početku nretežno formirali kolonisti, međutim ubrzo i starosjedioci. Već u 1946. godini bilo je 58 zadruga (28 zadruga osnovali su kolonisti a 30 starosjedioci); u 1947. godini bilo ih je 157 (48 od kolonista, 98 od starosjedilaca i 11 mješovitih). Do kraja 1948. godine ukupno ih je bilo 238. Te zadruge obuhvaćale su 5360 porodica sa 23.337 zadrugara. Siromašni seljaci i kolonisti sačinjavali su 75 posto, »srednjaci« 20 posto i svega 5 posto bilo je bogatih seljaka u seljačkim radnim zadrugama. Na početku listopada 1949. godine u Hrvatskoj je bilo 1198 seljačkih radnih zadruga u kojima

rad partijskih organizacija na selu (uspješno su provodile odluke Drugog plenuma CK KPJ) i obveza da članovi KP ulaze u seljačke radne zadruge. U razdoblju od 1948. do 1949. godine, zahvaljujući velikoj kampanji, broj seljačkih radnih zadruga peterostruko se povećao. Neki su seljaci vjerovali da će ulaskom u zadrugu poboljšati svoj materijalni položaj, a prilično velik broj ulazio je u seljačke radne zadruge pod »pritiskom svojih rođaka članova Partije (pisma vojnika, podoficira i oficira roditeljima i braći da ulaze u SRZ i slično), nadalje jedan broj je želio izbjeći otkupne obaveze, porez itd.«⁴⁵ Najbolje rezultate postigle su partijske organizacije u Belom Manastiru. Tu je u seljačke radne zadruge stupilo 2500 domaćinstava. Zatim je slijedio Osijek s 2200, Vinkovci s 1500, Vukovar s 1100 domaćinstava koja su ušla u SRZ. Da bi dinamika ulaska domaćinstava u SRZ bila što bolja, bilo je potrebno otkloniti neke slabosti u radu kotarskih komiteta. Trebalo je da njihov osnovni zadatak tada bude daljnja izgradnja i proširenje dotadašnje mreže partijskih organizacija.

Na žalost, neki kotarski komiteti nisu tome posvećivali dovoljno pažnje. Naime, u većem broju sela Osječke oblasti nije bilo partijskih organizacija. Kao negativni primjeri u tom su se pogledu isticali kotarski komiteti Slavonski Brod, Nova Gradiška, Slavonska Požega i Valpovo.⁴⁶

Seljačke radne zadruge osnivane su uspješno u onim selima i mjestima gdje su postojale aktivne partijske organizacije koje su seljaštvu tumačile prednosti ulaska individualnih poljoprivrednih proizvođača u te radne zadruge.⁴⁷ Oni seljaci koji nisu htjeli ući u radne zadruge bili su izloženi raznim pritiscima, a oni koji su, milom ili silom, u njih ušli nisu bili zadovoljni s takvim tipom zadruga.⁴⁸ U nešto kasnijoj fazi razvoja

je bilo udruženo 34.068 domaćinstava sa 159.549 ha površine i prosječnim brojem od 28 članova na jednu seljačku radnu zadrugu.

U Hrvatskoj su bili također razvijeni i drugi oblici zadrugarstva, naročito nabavno-prodajne zadruge. Seljačkih radnih zadruga bilo je različitih tipova, ali se uglavnom susretalo sa četiri tipa: »članovi zadruga prvoga tipa, koji se smatrao najnižim, unose zemlju u zadrugu u obliku zakupa, zemlja ostaje njihova svojina i za nju im se iz ostvarenog dohotka plaća zakupnina; drugi tip podrazumijeva unošenje zemlje u zadrugu kao udjela na koji se plaća kamata — zemlja ostaje u svojini zadrugara i za nju im se plaća kamata iz ukupnog dohotka na procijenjenu vrijednost zemlje; treći tip činile su zadruge u koje su zadrugari unosili zemlju kao udio na koji se ne plaća kamata, a zemlja je ostajala u svojini zadrugara; četvrti tip koji se smatra najvišim, odlikovao se time što je zemlja zadrugara prelazila u zadrugu svoju» (Izvori za istoriju SKJ, Sednice CK KPJ 1948—1952. Beograd 1985, usp. bilj. 693; bilj. 35; 698; bilj. 66; 729; bilj. 353).

⁴⁵ Dušan Bilandžić, Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Glavni procesi, Zagreb 1978, 131.

⁴⁶ AIHRPH, CS SKH — Izvještaj s Prve konferencije za Osječku oblast, 1949.

⁴⁷ Dobrovoljno masovno uključivanje sitnog seljaka u seljačke radne zadruge shodno njegovim mogućnostima i stupnju svijesti — »ocjenjivalo se u rukovodstvu Partije kao viša forma proizvođačke organizacije na selu, koja objektivno predstavlja osnovno uporište KPJ i doprinosi klasnoj konfrontaciji sa bogatim slojevima seljaštva. Težilo se približavanju sitnog i srednjeg seljaštva u borbi protiv bogatijih slojeva na selu«. (Izvori za istoriju SKJ, Sednice CK KPJ 1948—1952. Beograd 1985, 698).

⁴⁸ Različiti su bili motivi otpora pojedinih članova Partije ulasku u seljačke radne zadruge — političko neslaganje s takvom formom zadrugarstva, tradicionalna vezanost za zemlju, bojazan od ekonomske zavisnosti odnosno ugroženosti i na kraju znatan

socijalizma u Jugoslaviji pokazalo se da taj model poljoprivrednih zadruga, kojem je uzor bio sovjetski kolhoz, ne samo da nije ostvario željene rezultate, nego se pokazao kontraproduktivnim. To je na kraju dovelo do rasformiranja seljačkih radnih zadruga.⁴⁹

Poslije dvodnevnog rada (podnijetih referata i diskusija) Prva partijska konferencija KPH za Osječku oblast ocijenila je pozitivno svoj rad, odnosno uspjehe (jačanje veze KP s vanpartijskim organizacijama, socijalistički preobražaj sela, ispravno shvaćanje komunista i radnika suštine sukoba sa SKP(b), odanost i povjerenje u CK KPJ i druga Tita, orijentacija na primanje novih članova, poboljšanje rada na sektoru agitacije i propagande itd.). Osim toga, konstatirani su nedostaci u radu — politički rad u masama nije bio dovoljno razvijen, kampanjski način izvršavanja privrednih zadataka, zastoj u rekonstrukciji poljoprivrede, razvitku stočarstva i zadružne ekonomije i dr. Kao budući zadaci zacrtani su oni koji su imali pojačati politički rad uz pomoć masovnih organizacija (sa što većim osloncem na Narodnu frontu), bolje organizirati agitprop-odjeljenje, odnosno podići ideološki nivo partijskog članstva i nadalje tumačiti bit sukoba s Informbiroom i Staljinom, organizirati što širu mrežu partijskih organizacija u seljačkim radnim zadrugama itd.

Nakon što su te odluke jednoglasno usvojene, kandidaciona komisija predložila je kandidate za Oblasni komitet i Revizionu komisiju. Oblasni komitet Osijek imao je 33 člana.⁵⁰ Prva konferencija KPH za Slavoniju

broj članova Komunističke partije i sam je pripadao kategoriji većih posjednika. Otpori su, uglavnom, bili manifestirani u sakrivanju i uništavanju žitarica i poljoprivrednih proizvoda, ali su ponekad poprimili i teži politički karakter. Propaganda protiv tih mjera, pritisak na lokalne organe vlasti i organiziranje demonstracija lokalnog karaktera bile su javne manifestacije toga nezadovoljstva. Međutim i dio partijskih kadrova smatrao je da je ulazak »kulaka« u seljačke radne zadruge motiviran spekulantskim razlozima i neprijateljskim namjerama (kratak ostanak koji privremeno spašava od vrlo oštih poreskih i otkupnih obaveza). To je bio razlog što su neke partijske organizacije bile protiv ulaska tih kategorija seljaka u seljačke radne zadruge. Takva su shvaćanja, međutim, bila u načelu u suprotnosti s politikom Partije na selu i partijsko rukovodstvo ih je ocjenjivalo kao »Ijevičarenje« koje nije vodilo računa da se partijska politika u tom razdoblju usmjerava u »pravcu ograničavanja kapitalističkih elemenata na selu, ali ne kao proizvođača već kao trgovaca i ostvarivanja čvrstog saveza radnika i seljaka, kao bitne tekovine narodnooslobodilačke borbe«.

⁴⁹ S obzirom na prilično veliku nerentabilnost proizvodnje u seljačkim radnim zadrugama u kojima je počelo prelijevanje dohotka u njihovu korist a na štetu ostale privrede, kolektivizacija je zaustavljena. Šesti kongres SKJ, održan 1952. godine, »usvojio je kurs njihove likvidacije, što je bilo u skladu s generalnom linijom napuštanja sovjetskih oblika društvene izgradnje«, *Dušan Bilandžić*, *Historija SFRJ*, Glavni procesi, Zagreb 1978, 233.

⁵⁰ Članovi Oblasnog komiteta Osijek:

Bošković Mirko, Božičković Marica, Bunjevac Matija, Car Pero, Đefri Josip, Egić Dušan, Esterajher Aleksandar, Fumić-Bujak Anka, Hodak Antun, Ivanović Stojan, Jakšić Nikola, Gedžo, Komar Slavko, Kmečić Andrija, Krajinović Antun, Mataić Stipe, Mesić Milan, Milojević Todor, Mitić Dragan, Nikolić Radovan, Nikolić Dragan, Novak Ivan, Perkušić Ivan, Salopek Josip, Sertić M. Franjo, Sertić N. Franjo, Stanić Mile, Stanković Đuro, Stanković Jandro, Svilar Ratko, Šegota Nikola, Šimić Stevo, Uzelac Zlatko i Vukadinović Đuro. Nacionalni sastav članstva bio je: Hrvata 19, Srba 11, Slovaka 1, Mađara 1 i Crnogoraca 1. Socijalni sastav: radnika 19, seljaka 6, intelektualaca 3 i namještenika 5 (AIHRPH, CK SKH — Izvještaj sa Prve konferencije KPH za Osječku oblast 1949, 202).

imala je veliko značenje za daljnji razvoj KPH u Slavoniji. Konferencija je kritički analizirala partijski rad, donijela relevantne ocjene i stavove koji su bili važni ne samo za Slavoniju nego i za čitavu Hrvatsku. U zaključcima su posebno naglašeni nedostaci u dosadašnjem radu i istaknuto da je za budući rad partijskih organizacija na području Oblasti Osijek najvažnije otkloniti ove nedostatke:

»Politički rad, masovni još je uvijek nedovoljno razvijen zato što partijske organizacije ne umiju da u dovoljnoj mjeri koriste masovne organizacije i da njima rukovode kao svojim transmisijama. Tako se sužavaju inače beskrajno moguće forme i mogućnosti za političku djelatnost. To se odražava u nedostacima u djelatnosti masovnih organizacija u borbi protiv svih neprijatelja naše socijalističke izgradnje počev od imperijalističkih agenata reakcionarnih elemenata svih boja i informbirovske izdajnika.

U izvršavanju privrednih zadataka partijske organizacije u našoj oblasti još se nisu riješile kampanjskog načina rada što uslovljava neravnomjeran razvitak svih sektora privrede. To se naročito ispoljilo u otkupu mesa i masnoća, mobilizaciji radne snage i naplate poreza. Još se uvijek ne poklanja dovoljna pažnja prioritetnim građevinskim radovima. Isto tako ne koriste se sve mogućnosti lokalnih izvora sirovina i materijala, naročito u proizvodnji građevnog materijala (cigle, crijepa) i drvne građe. Slaba pažnja posvećuje se stručnom osposobljavanju radnika u lokalnoj privredi zbog čega produktivnost rada ne zadovoljava.

Tempo socijalističke rekonstrukcije poljoprivrede u zadnjih nekoliko mjeseci popustio je naročito u kotarevima: Nova Gradiška, Sl. Požega, Donji Miholjac i Đakovo. Razvitak stočarstva u radnim zadrugama i zadružnim ekonomijama ne ide onom brzinom, koja bi bila potrebna s obzirom na opći razvitak zadruga, a to može imati loših posljedica na visinu prinosa kao i dalje opće uspjehe zadruga. Partijske organizacije u nekim kotarevima odnosno u radnim zadrugama nisu se uporno borile za pravilnu organizaciju rada u zadrugama i nisu vodile dovoljno brige za osposobljavanje potrebnih kadrova kao što su knjigovođe, stočarski i ratarski brigadiri itd. Partijske organizacije nisu razradile ni mjesečne, ni tromjesečne konkretne planove, a nisu ni stvorile perspektivne planove za razvitak zadrugarstva.«⁵¹

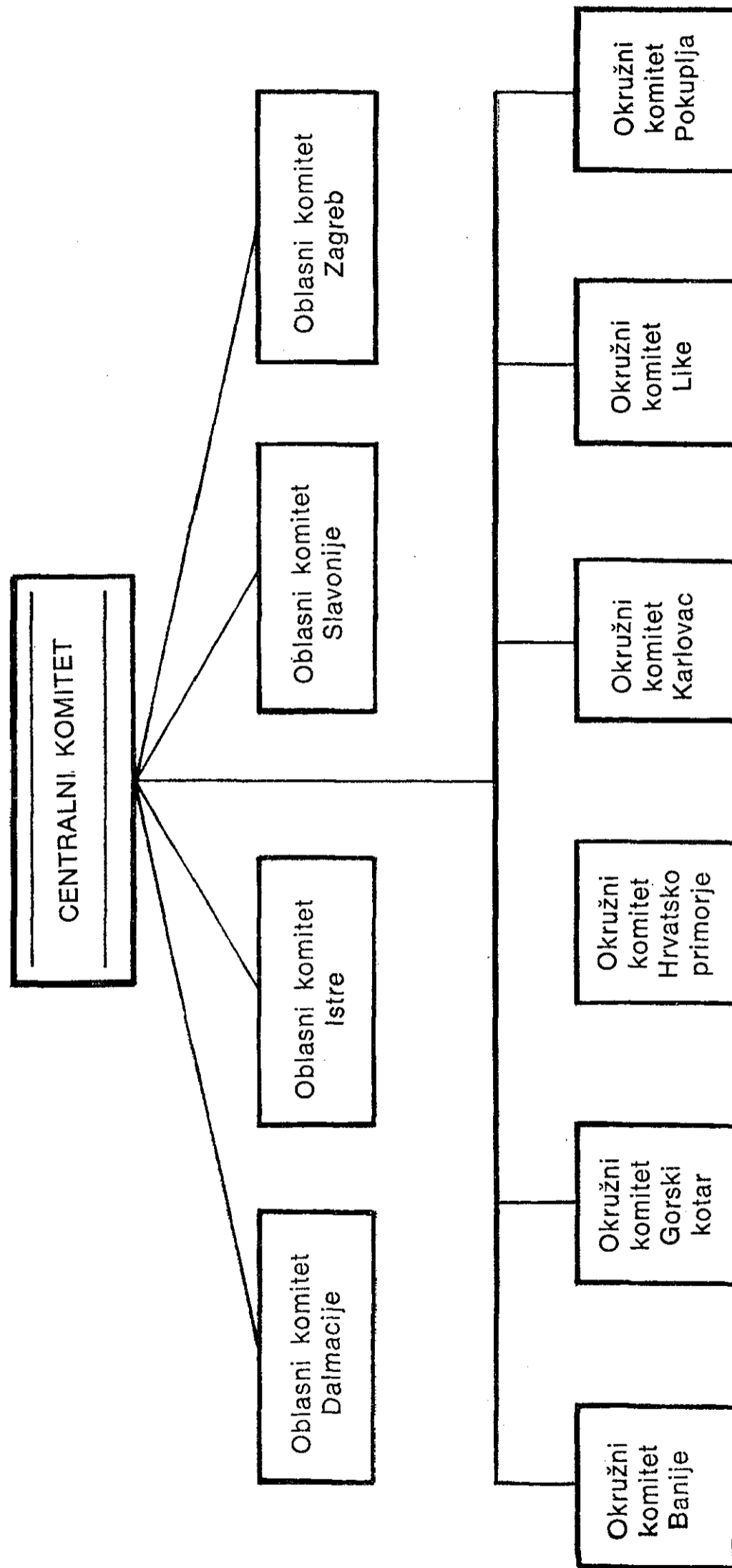
V. Zaključak

Reorganizacija koja je uslijedila u Oblasnom komitetu Slavonije, kasnije Oblasti Osijek, u razdoblju 1945—1949. godine bila je odraz reorganizacije u samoj KPH, a ta je reorganizacija bila utemeljena i provedena po direktivama CK KPJ. Sva ta prestrukturiranja, fuzioniranja i ukidanja komiteta, kao i ukidanja oblasnih i okružnih komiteta, predstavljala su traženje najboljeg puta, odnosno načina da se riješi problem konsolidiranja i učvršćivanja nižih partijskih rukovodstava pred koja su u po-

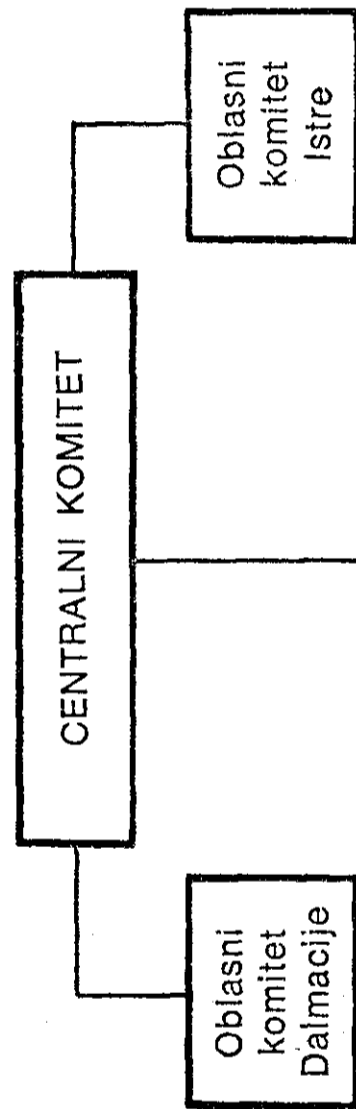
⁵¹ Izvještaj s Prve konferencije za Osječku oblast, 1949.

slijeratnom razdoblju postavljeni kvalitativno sasvim novi zadaci. Osim toga, jedna od namjera rukovodstva KPH bila je da se prilikom provođenja reorganizacije, tj. pomoću uvođenja novih oblika organiziranja i povezivanja partijskih organizacija, postigne bolja komunikacija između viših i nižih organa i veći stupanj informiranosti članstva. Otvaranje novih mogućnosti u pogledu komuniciranja stvaralo je povoljne preduvjete da se članstvo adekvatno upozna sa stavovima CK te da u skladu s tim može biti uspješan izvršilac svih postavljenih zadataka.

KOMUNISTIČKA PARTIJA HRVATSKE
ORGANIZACIONA SCHEMA
1945.
(svibanj)

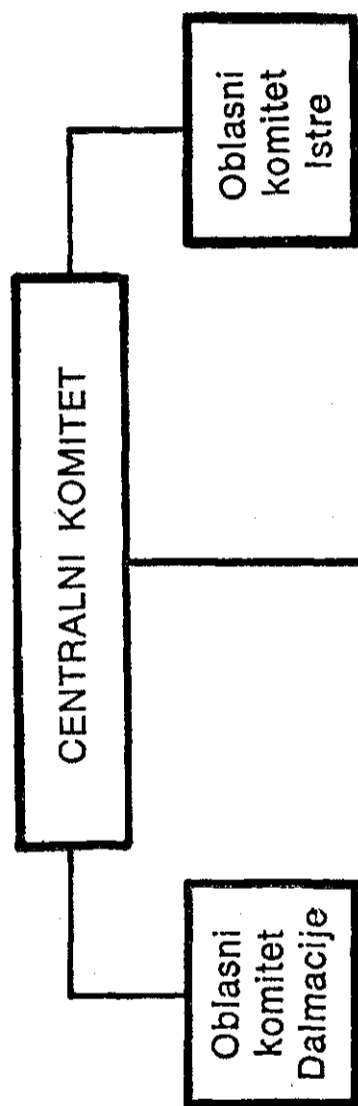

KOMUNISTIČKA PARTIJA HRVATSKE
ORGANIZACIONA SCHEMA
1946.

Okružni komitet Banije	Okružni komitet Bjelovar	Okružni komitet Daruvar	Okružni komitet Karlovac	Okružni komitet Like
Okružni komitet Hrvatsko primorje	Okružni komitet Osijek	Okružni komitet Slav. Brod	Okružni komitet Varaždin	Okružni komitet Zagreb
Gradski komitet Zagreb	Sveučilišni komitet Zagreb	Biro UDB-e Hrvatske	Komitet ministarstava	Kom. Zemaljskog odbora sindikata

KOMUNISTIČKA PARTIJA HRVATSKE
ORGANIZACIONA SCHEMA
1947.

Okrug Banije	Okrug Bjelovar	Okrug Daruvar	Okrug Karlovac	Okrug Like
Okrug Primorsko-goranski	Okrug Osijek	Okrug Slav. Brod	Okrug Varaždin	Okrug Zagreb
Gradski komitet Zagreb	Komitet centralnih ustanova			Sveučilišni komitet Zagreb

KOMUNISTIČKA PARTIJA HRVATSKE
ORGANIZACIONA SCHEMA
1949.

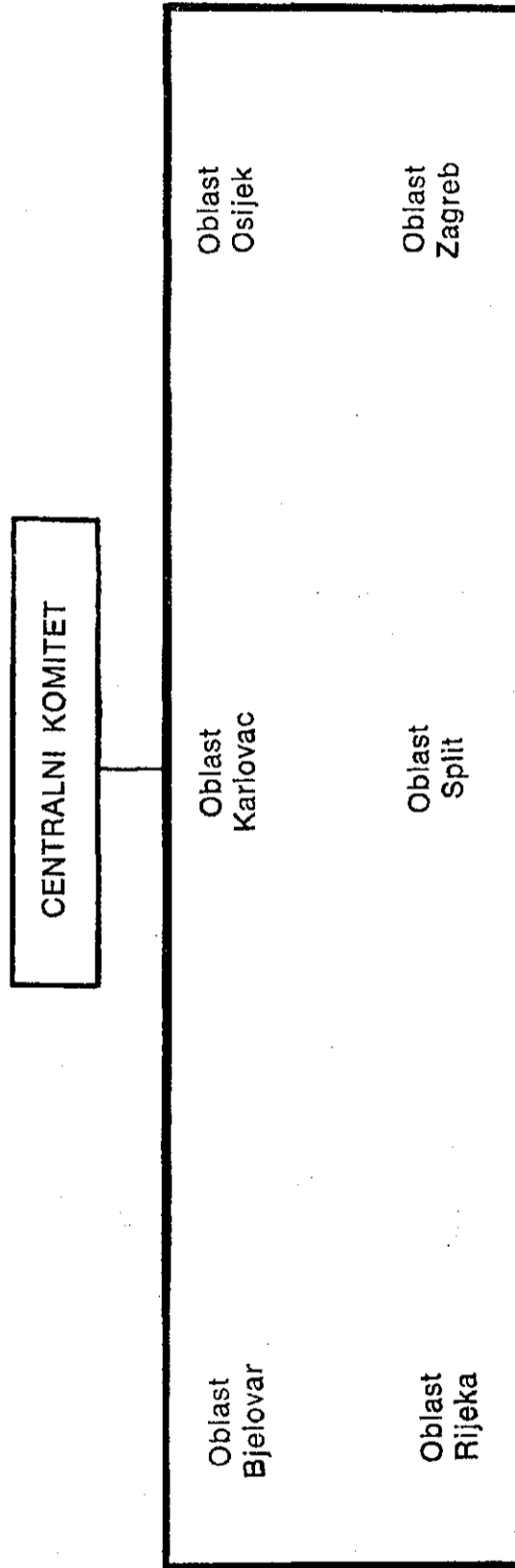

Tabela 3.

STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA OKRUGA SLAVONIJA U PROSINCU 1948. GODINE
KOTARSKI, GRADSKI I TVORNIČKI KOMITETI⁵²
(brojčano stanje)

Okrug Kotarski komiteti	Organizacijsko ustrojstvo				Socijalni sastav						Nacionalni sastav		
	Zene	Kandidati	Čelija	Radnici	Seljaci	Intelektualci	Đaci	Obrtnici	Ostali	Hrvati	Srbi	Ostali	
Okrug Daruvar													
1. Daruvar	656	119	72	146	330	160	9	11	—	172	359	125	
2. Grubišno Polje	433	83	45	39	360	26	—	2	6	56	330	47	
3. Novska	597	75	107	72	514	4	—	7	—	301	245	51	
4. Pakrac	681	85	212	113	484	28	29	8	19	134	465	82	
5. Pod. Slatina	759	127	120	82	660	12	—	5	—	192	563	4	
6. Virovitica	833	130	52	130	627	20	25	4	27	393	399	45	
	3959	619	608	582	2975	250	63	37	52	1248	2361	350	
Okrug Osijek													
1. Donji Miholjac	168	30	35	34	101	23	1	3	6	86	81	1	
2. Beli Manastir	659	135	103	109	519	25	—	4	2	288	270	101	
3. Našice	367	67	105	92	201	50	2	9	13	149	204	14	
4. Orahovica	448	74	80	100	303	45	—	—	—	209	232	7	
5. Osijek	453	85	214	76	352	15	9	—	1	118	328	7	
6. Valpovo	257	41	40	90	136	29	—	2	—	178	67	12	
7. Vukovar	842	173	195	176	472	128	23	1	42	264	486	92	
	3194	605	772	677	2084	315	35	19	64	1292	1668	234	

Tabela 4.

OBLAST SLAVONIJE⁵³

Redni broj	Partijska organizacija	Orijentacioni plan primanja u kand. KP		Broj kandidata potkraj XII. 1948. g.	Broj kandidata potkraj I. tromj. 1949. g.	Primijeno u KP I. tromj. 1949. g.	Razlika u broju kandidata od 31. XII '48. do 31. III 1949. g.	
		za 1949. g.	za I. tromj. 1949. g.				po-rast	pad
1.	KK Beli Manastir	200	50	103	250	11	147	
2.	KK Donji Miholjac	180	45	35	53	1	23	
3.	KK Đakovo	170	42	191	198	6	7	
4.	KK N. Gradiška	220	55	31	95	4	64	
5.	KK Orahovica	120	30	80	114	5	34	
6.	KK Osijek	170	42	214	237	2	23	
7.	KK Podravska Slatina	150	37	120	147		27	
8.	KK Sl. Požega	130	32	198	197		89	
9.	KK Sl. Brod	180	45	49	87		38	
10.	KK Valpovo	190	47	40	115		75	
11.	KK Vinkovci	120	30	31	49		18	
12.	KK Vukovar	200	50	195	158	8		37
13.	KK Županja	120	30	88	137	6	49	
14.	KK Našice	220	55	105	163	8	58	
15.	GK Osijek	730	182	278	383	7	111	
16.	GK Sl. Brod	400	100	280	265	9	5	
17.	GK Vinkovci	180	45	71	98	1	22	
18.	Tvor. kom. Borovo	450	112	348	384	8	36	
19.	Komitet SPD Belje	300	75	43	57	1	14	
Ukupno		4430	1104	2284	3187	77	840	37

⁵³ AIHRPH, CK SKH — Podaci po oblastima o primanju u kandidate KP prema godišnjem planu za prvo tromjesečje 1949. godine.

Tabela 5.

PARTIJSKE KAZNE OKRUGA SLAVONIJA U PROSINCU 1948. GODINE
KOTARSKI, GRADSKI I TVORNIČKI KOMITETI⁵⁴
(brojčano stanje)

	Opomena	Ukor	Strogi ukor	Strogi ukor sa posljednjom opomenom	Isključenje
Okrug Daruvar					
1. Daruvar	—	—	—	—	—
2. Grubišno Polje	3	2	1	—	8
3. Novska	—	3	1	—	—
4. Pakrac	5	4	2	—	7
5. Podravska Slatina	—	—	—	—	3
6. Virovitica	—	—	—	—	6
	8	9	4	—	23
Okrug Osijek					
1. Donji Miholjac	—	—	—	—	—
2. Beli Manastir	—	2	—	—	3
3. Našice	2	5	5	1	10
4. Oraševica	—	—	—	—	11
5. Osijek	—	2	2	—	10
6. Valpovo	—	—	—	—	1
7. Vukovar	2	1	—	—	—
	4	10	7	1	35
Okrug Sl. Brod					
1. Đakovo	1	—	1	—	3
2. Nova Gradiška	—	—	—	—	3
3. Slavonski Brod	—	—	—	—	—
4. Slavonska Požega	12	19	3	1	4
5. Vinkovci	—	—	—	—	4
6. Županja	—	—	1	1	—
	13	19	5	2	14
Gradski komiteti					
1. Osijek	4	1	4	—	10
2. Slav. Brod	1	6	1	—	1
3. Vinkovci	—	—	—	—	4
	5	7	5	—	15
Tvornički komiteti					
Tvornički komitet Borovo	—	—	—	—	—
Kom. Saveznog poljopr. dobra Belje	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—
Ukupno	30	45	21	3	87

⁵⁴ Isto.